

Н.О. Коломієць, канд. екон. наук, доцент
Харківська державна зооветеринарна академія

В.М. Павліченко, канд. юр. наук., старш. оперуповноважений
Міністерство доходів і зборів України м. Харків.

ОПЕРАЦІЇ СТРАХУВАННЯ ТА ПОРЯДОК ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ

Постановка проблеми. Загально визначено, що податкова політика є важливою складовою економічної політики держави, яка впливає на трансформацію ринкових структур у межах національної економіки. Правовому регулюванню відносин, що виникають у сфері страхування, чинне законодавство України приділяє особливу увагу. Податки є головним фінансовим методом мобілізації ресурсів у державний та місцеві бюджети, стають не тільки головним джерелом формування державного бюджету, а й важливим джерелом радикальних змін, виконуючи роль фінансового регулятора в фінансовому секторі, стають засобом забезпечення соціальної сфери. Більш досконало треба вивчити, як оподатковуються податком на прибуток окремих операцій, пов'язаних зі страхуванням.

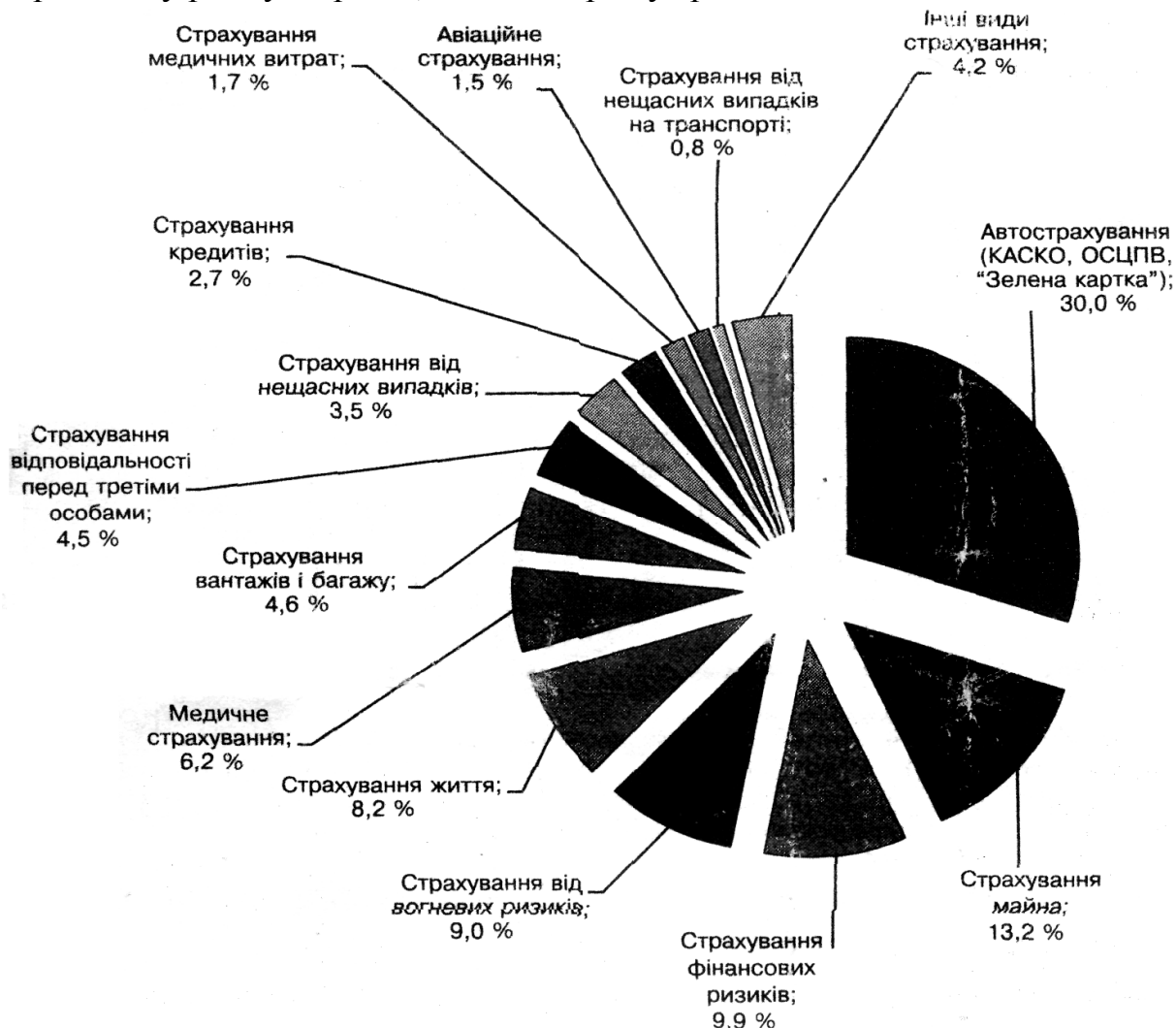
Останнім часом стає очевидним, що вітчизняний страховий ринок так і не подолав наслідки фінансово – економічної кризи. Страхові компанії є відкритими управлінськими системами, які великою мірою залежать від змін у зовнішньому економічному середовищі. Тому при формуванні стратегії розвитку компанії, а інколи й при вирішенні тактичних питань, потрібно враховувати не тільки внутрішні ризики, а й зовнішні.[6]

Порядок оподаткування операцій зі страхування встановлено розділом III Податкового кодексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теорії та проблем оподаткування в цілому та оподаткуванню операцій пов'язаних з страхуванням приділили значну увагу вітчизняні вчені: В. Андрющенко, З. Варналій, В. Вишневський, В. Гейць, В. Горьовий, М. Долішній, Ю. Іванов, І. Луніна, М. Лендел, І. Лютий, Л. Максимова, П. Мельник, Г. Павленко, С. Слухай, А. Соколовська, В. Суторміна, В. Тропіна, Д. Федорченко, Г. Филіук, І. Чугунов та ін. Проте ряд практичних аспектів оподаткування операцій страхування залишаються поза увагою.

Мета статті – обґрунтування інструментів і практичних рекомендацій щодо оподаткування операцій пов'язаних з страхуванням.

Виклад основного матеріалу. Страхові компанії є відкритими управлінськими системами, які великою мірою залежать від змін у зовнішньому економічному середовищі. Треба підкреслити, що у посткризовому періоді не були подолані структурні диспропорції на страховому ринку України, що підтверджує рис. 1.

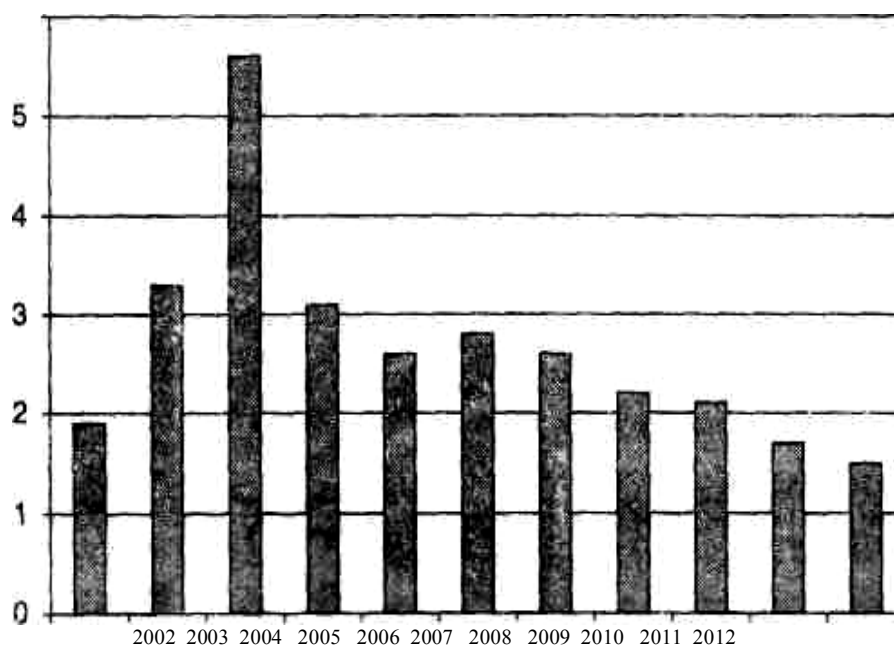

Джерело: Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. -- Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

Рис. 1. Структурні надходження страхових премій на страховому ринку України у 2013 р.

З огляду на те, що страхова послуга є послугою пасивного попиту, погіршення ситуації в економіці відображається на страховому ринку, а через інерційність останнього поліпшення можна очікувати в році, наступному за роком виходу із кризи. Погіршення показників розвитку економіки України у 2013 р. порівняно з 2012 р. та негативні прогнози на 2014 р. можуть привести до істотних ускладнень на страховому ринку. Про

наявність системної кризи на вітчизняному страховому ринку свідчить також невелика частка страхування у ВВП, причому не тільки під час світової кризи 2008–2010 р.р., а й у докризовий і посткризовий періоди (рис. 2.) Хоча динаміка ВВП України після 2010 р. була позитивною (хіба що темпи зростання завжди були нижче за прогнозні показники), надходження страхових премій починаючи з 2010 р зменшувалися, що й спричинило зниження частки страхування (за збором валових страхових премій) у ВВП.

Джерело: Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfr.gov.ua>; Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; власні розрахунки авторів.

Рис. 2. Динаміка частки страхування (за збором валових страхових премій) у ВВП України в 2002-2012 рр., %

Правовому регулюванню відносин, що виникають у сфері страхування, чинне законодавство України приділяє особливу увагу. Порядок оподаткування операцій зі страхування встановлено розділом III Податкового кодексу.

Податковий кодекс зобов'язує резидентів і постійні представництва нерезидентів, які сплачують доходи на користь нерезидентів, утримувати та перераховувати до бюджету податок на прибуток з таких доходів і,

відповідно, декларувати зазначені суми доходів та утриманий з них податок у податковій звітності. Це стосується і страхової діяльності.

Об'єктом оподаткування у страхових організацій виступає не прибуток, а оподаткований дохід. Його сума підраховується так: сума валових внесків, отриманих від операцій страхування і перестраховування ризиків зменшується на суму страхових платежів, сплачених за договорами перестраховування. Основна ставка оподаткування становить 3 %. Крім того, доходи страховиків – резидентів, отримані за договорами довгострокового страхування життя, оподатковуються за ставкою 0 %, але у разі порушення вимог відповідного договору, в тому числі у разі його дострокового розірвання, такі доходи оподатковуються за ставкою 3 %. Всі інші доходи страховиків оподатковуються податком на прибуток в загальному порядку. [3].

Особливий порядок оподаткування виплачених страхових платежів і страхових виплат за договорами страхування або перестраховування ризиків встановлено у п. 160.6 ст. 160 Податкового кодексу. Цей порядок містить дві норми.

Одна норма полягає в тому, що оподаткування страхових платежів за договорами страхування (перестраховування) ризиків, зроблених на користь нерезидентів, здійснюється за ставкою 12 % суми виплати страхових платежів за власний рахунок страховика або іншого резидента. Оподаткування проводиться у момент перерахування таких виплат, якщо рейтинг фінансової надійності нерезидента не відповідає вимогам, встановленим національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг [1].

З метою контролю за застосуванням зазначеної норми в податковій декларації з податку на доходи (прибуток) страховика (далі – податкова декларація страховика), затвердженій наказом № 759, передбачено додаток для надання страхових платежів у межах договорів страхування (перестраховування) ризиків, рейтинг фінансової надійності який відповідає встановленим вимогам.

Операції з виплати страхових платежів нерезидентам можна поділити на два види:

- виплати страхових платежів, що здійснюються резидентом на користь страховика – нерезидента у межах договорів страхування;
- виплата страхових платежів, що здійснюються страховиком – резидентом на користь перестраховика – нерезидента у межах договорів перестраховування.

Друга норма стосується порядку оподаткування страхових виплат (страхових відшкодувань) на користь нерезидентів, а саме страховики або

інші резиденти, які здійснюють страхові виплати (страхові відшкодування) у межах договорів страхування ризиків за межами України на користь нерезидентів, оподатковують ці виплати за ставкою 4 % суми, що перераховується, за власний рахунок у момент здійснення перерахування такої суми, крім договорів з обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь фізичних осіб – нерезидентів, а також за договорами страхування у межах системи міжнародних договорів «Зелена карта».

На виконання зазначеної норми страховики надають інформацію про суми страхових виплат (страхових відшкодувань) з обов'язкових видів страхування в додатку до податкової декларації страховика, в якому загальною сумою (без ідентифікації нерезидентів, на користь яких здійснено страхову виплату) проставляється сума виплачених коштів за договорами з обов'язкових видів страхування фізичних осіб – нерезидентів та окремо – сума коштів за договорами страхування у межах системи міжнародних договорів «Зелена картка» [4].

Надалі виникає питання, чи повинен страховик заповнювати додаток до податкової декларації страховика, якщо доходи нерезидента у вигляді внесків і премій на страхування або перестрахування ризиків в Україні оподатковуються за ставками 0 або 12 %.

Підпунктом 160.1 ст. 160 Податкового кодексу визначено перелік доходів нерезидентів із джерелом їх походження з України, які оподатковуються в порядку і за ставками, передбаченими цією статтею.

Крім того, у п. 160.6 зазначеної статті встановлено окремий порядок оподаткування страхових платежів за договорами страхування (перестрахування) ризиків на користь нерезидентів за «рейтинговим» податком у розмірі 12 % суми виплати страхових платежів за власний рахунок страховика у момент здійснення перерахування таких витрат, якщо рейтинг нерезидента не відповідає вимогам, установленим національною комісією, що провадить державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг.

При цьому оскільки податок з перестраховальних премій сплачується страховиком – резидентом за власний рахунок, а не за рахунок доходів, отриманих нерезидентом, то і положення міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування на зазначений пункт в частині оподаткування перестраховальних премій, що сплачені не рейтинговому перестраховику – нерезиденту, не поширюються.

Окрім зазначеного механізму оподаткування страхових внесків п. 160.6 ст. 160 Податкового кодексу передбачено також порядок оподаткування страхових виплат (страхових відшкодувань) на користь

нерезидентів, а саме: страховики, які здійснюють страхові виплати у межах договорів страхування або перестрахування ризиків за межами України на користь нерезидентів, оподатковують ці виплати за ставкою 4 % суми, що перераховується, за власний рахунок страховика у момент здійснення перерахування такої суми, крім договорів з обов'язкових видів страхування на користь фізичних осіб – нерезидентів, а також за договорами страхування у межах системи міжнародних договорів «Зелена карта». У податковій декларації страховика суми доходів нерезидентів та утриманий податок відображаються в додатку «Звіт про виплачені нерезидентам доходи та утриманий з них податок», який містить табл. 3 «Розрахунок (звіт) податкових зобов'язань при здійсненні страхових платежів (страхових внесків, страхових премій, страхових виплат (страхових відшкодувань) у межах договорів страхування або перестрахування ризиків, у тому числі страхування життя на користь нерезидентів, відповідно до п. 160.6ст.160 Податкового кодексу». [1].

Дані для заповнення табл. 3 в додатку ПН беруться з додатку «Інформація про суми страхових платежів на користь нерезидентів, рейтинг фінансової надійності яких відповідає установленим вимогам, за договорами страхування (перестрахування) ризиків».

У кожній таблиці додатка РН розміщується інформація за окремим договором перестрахування в розрізі нерезидентів. Переносити загальну суму всіх сплачених страховиком страхових внесків за договорами перестрахування (в тому числі через перестрахових брокерів в табл. 3 немає сенсу, оскільки додаток ПН вимагає надати інформацію окремо по кожному нерезиденту.

Отже, відомості у вигляді страхових платежів по кожному перестраховику – нерезиденту, який має необхідний високий рейтинг фінансової надійності, що міститься в додатку РН, переноситься до рядка 21,4 табл. 3 додатка ПН. У рядку 21.1 табл. 3 додатка ПН проставляються страхові платежі, сплачені у перестрахування окремому іноземному партнеру, що не має належного рейтингу фінансової надійності.

При визначенні об'єкта оподаткування враховуються витрати подвійного призначення, до яких належать будь – які витрати зі страхування фінансових, кредитних та інших ризиків платника податку, пов'язаних із провадженням ним господарської діяльності, в межах звичайної ціни страхового тарифу відповідного виду страхування, що діє на момент укладання такого страхового договору.

При страхуванні кредитного ризику страхувальником може виступати як кредитор, так і боржник, який укладає договір страхування на користь кредитора. Але якщо в першому варіанті страхування забезпечує

захист майнових інтересів кредитора, то в другому - страхування є забезпеченням зобов'язань боржника перед кредитором.

Висновки. Витрати банківської установи зі страхування кредитних ризиків або витрати позичальника зі страхування його відповідальності за неповернення кредиту банку враховуються у складі витрат таких платників відповідно до пп. 140.1.6. п. 140.1 ст. 140 Податкового кодексу.

На законодавчому рівні треба прийняти стратегію розвитку страхового ринку України, де визначити місце кожного учасника ринку в поетапному розв'язанні проблем його розбудови. На першому етапі особливу роль має відігравати державне регулювання галузі з допомогою механізмів обов'язкового страхування та контролю платоспроможності страховиків. Стосовно останнього дієвим заходом може бути формування державних гарантій шляхом створення під егідою державного регулятора централізованих компенсаційних фондів для здійснення страхових виплат за зобов'язаннями компаній, які збанкрутілі. На страхові компанії та об'єднання страховиків має покладатися робота з інформатизації населення та підприємницького сектору, популяризації страхування, підвищення рівня страхової культури громадян, своєчасне оподаткування операцій зі страхування.

Бібліографічний список: 1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-IV. 2. Цивільний кодекс України від 16.01 2003 р. № 435-IV. 3. Закон про страхування: Закон України від 07.03.1996р. 4. Про затвердження форми Податкової декларації з податку на доходи (прибуток) страховика: Наказ Мінфіну України від 22.06.2012р. № 759. 5. Задорожний О. Оподаткування операцій пов'язаних із страхуванням / О. Задорожний // Вісн. Міністерства доходів і зборів України. – 2013. – № 41. – С. 28–32. 6. Супрун А.А. Страховий ринок України в умовах системної кризи / А.А. Супрун, В.К. Хлівний // Фінанси України. – 2013. – № 9. – С. 68–75.

Коломиец Н.А., Павличенко В.Н. Операции страхования и порядок их налогообложения. Определено, что налоговая политика является важной составляющей экономической политики государства, которая влияет на трансформацию рыночных структур в рамках национальной экономики. В данной статье рассмотрены налогообложения операций страхования.

Kolomiyets' N., Pavlichenko V. Insurance operations and the order of their taxation. Determined that tax policy is an important component of economic

policy, which affects the transformation of market structures in the national economy. This article examines the taxation of insurance operations.